

De grote parelmoervlinder Zorgenkindje van de duinen

INEKE KOOPMANS

De grote parelmoervlinder is een typische vlinder van de duinen. Hij heeft behoefte aan een groot leefgebied met viooltjes en ruige plekken en die zijn in Nederland zeldzaam geworden; alleen op de Hoge Veluwe, de Waddeneilanden en in de Noord-Hollandse duinen voelt de grote parelmoervlinder zich tegenwoordig nog thuis.

Grote parelmoervlinders kun je vanaf begin juni zien vliegen. Het zijn grote, oranje met zwart getekende vlinders. Ze hebben wel een aantal familieleden die sterk op ze lijken: de bosrandparelmoervlinder, de duinparelmoervlinder en de keizersmantel. Maar de vlinders zijn wel met het blote oog uit elkaar te houden door enkele subtiele kenmerken. De grote parelmoervlinder is een mobiele vlinder en kan zich goed verplaatsen. In aaneengesloten leefgebieden, zoals de duinen, vliegt hij soms tientallen kilometers ver. Hij voedt zich met nectar van bloemen als akkerdistel, kale jonker en braam. Vlinders hebben tamelijk veel nectar nodig en bij een groep nectarplanten kunnen soms veel grote parelmoervlinders te zien zijn.

De vlinder van kwaliteitsduinen

De aanwezigheid van de grote parelmoervlinder zegt iets over de kwaliteit van het duingebied: wanneer deze vlinder er voorkomt, houdt dat in dat je te maken hebt met goed ontwikkelde duinen.

De vlinder gebruikt diverse soorten viooltjes als waardplant. Dat is de plant waar de rupsen van

eten. In duingraslanden zijn dat het duin- en hondsviooltje. Eitjes worden uitsluitend op viooltjes gelegd. Overdag verbergen jonge rupsen zich vaak in omgekrulde bladeren van de viooltjes; 's avonds en 's nachts eten ze. Daarbij laten ze een kenmerkend vraatspoor achter van vrijwel kaal gegeten planten waarvan alleen nog de bladstengels intact zijn. Volwassen rupsen maken een tentvormig spinsel van grasbladeren laag in de vegetatie en verpoppen zich in de top hiervan.

Verdwijnende zeldzaamheid

In Nederland leefde de grote parelmoervlinder aan het begin van de twintigste eeuw in grote delen van de voedselarme zandgronden, de duinen, Zuid-Limburg en het Utrechts-Hollands veenweidegebied. Op de zandgronden kwam de soort vooral voor op de Veluwe, de Utrechtse Heuvelrug, de Gelderse Vallei, de Achterhoek en Twente. Vanaf de jaren twintig is het verspreidingsgebied langzaam maar zeker ingekrompen. Rond 1950 was de soort uit vrijwel alle natte schrale graslanden verdwenen.

De grote parelmoervlinder is op veel plaatsen verdwenen door ontginning van zijn leefgebied. Bovendien: de soort heeft een relatief groot leefgebied nodig en kleine reservaten in een verder ongeschikte omgeving voldoen meestal

Het biotoop van de grote parelmoervlinder: duingraslanden met viooltjes, die als waardplanten dienen.
Foto: Michiel Wallis-de Vries

niet. Maar ook uit grotere natuurgebieden, bijvoorbeeld de Hollandse duinstreek, is de soort inmiddels verdwenen. Een reden hiervoor is de verruiging van de vegetatie door vermesting, verzuring en een lage konijnenstand. Hierdoor verdwijnen open plekken en overwoekeren grassen de groeiplaatsen van de viooltjes. Maar de achteruitgang ging ook elders verder. De grondwaterwinning speelde hierbij een belangrijke rol. Sinds 2000 is de vlinder uit alle duingebieden van het vasteland verdwenen en in het binnenland resteerde nog slechts één populatie. Nu zijn er nog vijf belangrijke populaties: op Texel (2), Vlieland (1), Terschelling (1) en de Hoge Veluwe (1). Er lijkt nog een kleine populatie in Limburg te zijn. In totaal zijn er naar schatting in Nederland nog slechts 500 vlinders. De grote parelmoervlinder is dan ook een zeer zeldzame standvlinder. Op Europese schaal is de grote parelmoervlinder gelukkig (nog) niet bedreigd.

De redding: duingrasland en vochtige valleien

De grote parelmoervlinder is in de duinen gebaat bij een beheer dat streeft naar een grote, open ruimte met een verscheidenheid aan vegetaties,

De bovenzijde van de vleugels is oranje met zwart. Belangrijk voor de determinatie is ook dat er aan de onderkant van de achtervleugel witte parelmoervlekken aanwezig zijn. De keizersmantel lijkt er nogal op, maar heeft geen parelmoervlekken. Foto: Ab Baas.

een combinatie van open duingrasland met veel viooltjes en vochtige tot natte duinvalleien met voldoende nectarplanten. Door plaatselijk verstuiwing toe te staan, bijvoorbeeld door extensieve begrazing of plaggen, komen er weer schrale, open plekken met de waardplanten. Door vernatting van duinvalleien ontstaan er kruidenrijke vegetaties met veel nectarrijke planten. Als zulke maatregelen niet worden genomen, zou de grote parelmoervlinder binnen vijftien jaar kunnen verdwijnen. De grote parelmoervlinder is een goede vlieger die makkelijk de nectarplanten in de ruigtes van het binnenduin vindt. Het is daarom belangrijk om ook in de omgeving van de duinen voldoende bloemrijke graslanden en ruigtes met braam en distels te hebben.

INEKE KOOPMANS WERKT BIJ DE VLINDERSTICHTING.

Verdroging van de duinen heeft de grote parelmoervlinder geen goed gedaan. Inmiddels wordt er hard gewerkt aan herstel van vochtige duinvalleien. Helaas heeft de vlinder hier nog onvoldoende van kunnen profiteren. Foto: Chris van Swaay.

Tien voor 12!

Vlinders zijn al jaren de sterkst bedreigde diergroep van ons land. Ondanks de inspanningen die de Vlinderstichting al meer dan vijftientig jaar levert, staan veel dagvlindersoorten op het punt uit ons land te verdwijnen. De grote parelmoervlinder is er daar één van. Daarom is de Vlinderstichting de campagne Tien voor 12! gestart: maatregelen voor 12 bedreigde vlinders gedurende tien jaar. Ook u kunt de campagne steunen, door bijvoorbeeld een vlinder te adopteren. Kijk op www.tienvoor12.nu voor meer informatie.